

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมกับการสังคดีอาญากรณีร้องขอความเป็นธรรมของพนักงานอัยการ

จัดทำโดย นายสิงห์ชัย ทนินซ้อน
รหัส ๖๒๐๘๔๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับการสังคดีอาญากรณีร้องขอความเป็นธรรมของพนักงานอัยการ

นายสิงห์ชัย ทนินซ้อน

๑. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๘ ได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยกำหนดให้รัฐต้องจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร แต่หลักในการดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความจริง (search of truth) หรือตรวจสอบความจริง (examination) ในคดีอาญาให้เกิดความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคม องค์กรอัยการในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ว่าเป็นสิทธิของผู้เสียหายและผู้ต้องหาในคดีอาญา เริ่มตั้งแต่การพิจารณาสำนวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน การมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมและการดำเนินการอื่น ๆ ตามขั้นตอนของกฎหมายและอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๓ รวมถึงระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอัยการนอกจากต้องปฏิบัติตามหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายแล้วต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมด้วย^๑ และเพื่อให้ทราบถึงการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอัยการตามหลักนิติธรรม และการใช้อำนาจกึ่งตุลาการของพนักงานอัยการในการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาและผู้เสียหายรวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม บทความทางวิชาการนี้จึงมุ่งเน้นเกี่ยวกับหลักนิติธรรมกับบทบาทหน้าที่ขององค์กรอัยการในการสังคดีอาญากรณีร้องขอความเป็นธรรม

๒. หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักเกณฑ์สำคัญที่รับรองความเป็นธรรมในสังคมในการเข้าถึงโอกาสและสิทธิขั้นพื้นฐาน และเป็นหลักพื้นฐานในการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งค่านิยมของหลักนิติธรรมนั้นไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะเรื่องของตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เท่าเทียมเป็นธรรม และมีกระบวนการตรวจสอบการใช้กฎหมายอีกด้วย^๒ สหประชาชาติได้ให้ค่านิยมไว้ว่า “หลักนิติธรรม” (Rule of Law) เป็นหลักการของการปกครองบุคคลทุกคน ทั้งที่เป็นสาธารณชนหรือปัจเจกชนรวมทั้งรัฐมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่ได้ประกาศใช้ การบังคับใช้กฎหมายต้อง

^๑ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๓ “มาตรา ๘ การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอัยการต้องเป็นไปตามตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและหลักนิติธรรม”

^๒ สำรองหลักนิติธรรมของไทย ผ่านดัชนี WJP Rule Of Law, Kanteera Purivikrai | Aug ๕, ๒๐๑๙ <https://www.the๑๑.world/wjp-rule-of-law-index-infographic/>

เสมอภาค การพิจารณาตัดสินจะต้องเป็นอิสระสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนที่นานาชาติดอมรับ ต้องมีมาตรการที่สร้างความเชื่อมั่นในหลักการว่ากฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด บุคคลมีความเสมอภาคกันตามกฎหมายมีความรับผิดชอบต่อกฎหมาย มีความเป็นธรรมในการใช้กฎหมาย มีการแบ่งแยกอำนาจ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของส่วนรวม กฎหมายต้องมีความชัดเจนแน่นอน ปราศจากการกระทำตามอำเภอใจ กระบวนการต่าง ๆ ตามกฎหมายต้องมีความโปร่งใส^๓

นักวิชาการโดยทั่วไปมีความเห็นว่า “หลักนิติธรรม” และ “หลักนิติรัฐ” มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน โดยคำว่า “นิติธรรม” นั้น มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “The Rule of Law” แล้วก็เป็นหลักที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศที่เป็นระบบคอมมอน ลอว์ (Common Law) คือ ประเทศอังกฤษ ส่วนในเรื่องหลักนิติรัฐเป็นหลักที่เกิดขึ้นในประเทศที่เป็นระบบซีวิล ลอว์ (Civil law) คือ ประเทศเยอรมัน ใช้คำว่า “Rechtsstaat”

หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นหลักคิดจากประเทศตะวันตกที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๑๗ อันมีหลักการสำคัญคือการสร้างกรอบอำนาจในการควบคุมและการจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ โดยกำหนดให้การกระทำของรัฐต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย มีความเสมอภาค เท่าเทียมกัน และต้องมีการควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจกันในการใช้อำนาจรัฐได้เพื่อเป็นการป้องกันและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการกระทำของผู้ใช้อำนาจรัฐ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่พัฒนาหลักนิติธรรม (Rule of Law) อันเป็นพัฒนาการหนึ่งของแนวคิดเรื่องการจำกัดอำนาจรัฐขึ้นมาโดย ไดซี่ (Albert Venn Dicey) นักกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทมากที่สุดคนหนึ่งในการพัฒนา หลักนิติธรรม ได้กล่าวว่า “หลักเรื่องการปกครองโดยกฎหมาย” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของรัฐธรรมนูญอังกฤษให้ความสำคัญกับความสูงสุดของกฎหมายเหนือการใช้อำนาจตามอำเภอใจของมนุษย์โดยให้ความสำคัญเท่าเทียม เสมอภาคกันระหว่างรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และพลเมือง โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ยิ่งไปกว่านั้นไดซี่เห็นว่าสิ่งพิเศษทั้งหลาย เช่น กฎหมายพิเศษ ศาลพิเศษหรือวิธีบัญญัติกฎหมายแบบพิเศษล้วนเป็นเรื่องของการใช้อำนาจโดยพลการ (arbitrary power) ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการปกครองโดยกฎหมายทั้งกฎหมายและศาลเป็นผลลัพธ์จากความเข้าใจร่วมกันของศาลและประชาชน ศาลปกติจึงไม่จำเป็นต้องอ้างอำนาจพิเศษจากกฎหมายพิเศษ และประชาชนก็ไม่มีเหตุต้องสงสัยหรือหวาดกลัวต่อกฎหมายที่ตนไม่คุ้นเคย^๔

ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่เป็นต้นกำเนิดของหลักนิติรัฐ (Rechtsstaat) โดยพัฒนาอย่างจริงจังขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความสำคัญของหลักนิติรัฐอยู่ที่ฝ่ายปกครองต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ และคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนที่เกิดจากกฎหมายที่ตราขึ้น โดยในระบบกฎหมายเยอรมันหลักนิติรัฐมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน คือ องค์ประกอบในทางรูปแบบและองค์ประกอบในทางเนื้อหา ซึ่งความเป็นนิติรัฐ

^๓ Report of the Secretary-General on the Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies, S/2004/๖๑๖, <http://www.un.org/en/ruleoflaw/>

^๔ สมเกียรติ วันทะนะ, (๒๕๕๑). “ประชาธิปไตยและการปกครองโดยกฎหมาย (Democracy and the rule of law)”, วารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, ๓๔(๒): ๑๒.

ในทางรูปแบบคือ การที่รัฐผูกพันตนเองไว้กับกฎหมายที่องค์กรของรัฐตราขึ้นตามกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นหรือที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้เพื่อจำกัดอำนาจของรัฐ ส่วนนิติรัฐในทางเนื้อหา คือ การที่รัฐประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยกำหนดบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพให้มีค่าบังคับในระดับรัฐธรรมนูญ เรียกร้องให้รัฐต้องกระทำการโดยยุติธรรมและถูกต้อง^๕

ในประเทศไทยได้รับรองหลักนิติธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่กำหนดไว้ในมาตรา ๓ วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตาม รัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” และมาตรา ๗๘(๖) บัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน โดยให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมาย และตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระเพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม” ครั้นต่อมาในสมัยปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สองที่ยังคงรับรองหลักนิติธรรมไว้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๓ ที่กำหนดไว้ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภาคณะรัฐมนตรีและศาลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญกฎหมายและหลักนิติธรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม” และมาตรา ๒๖ ได้บัญญัติไว้ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง” ดังนั้น หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ในประเทศไทยได้มีการบัญญัติรับรองไว้ให้ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ต้องดำเนินการตามหลักนิติธรรม และการตรากฎหมายจะขัดต่อหลักนิติธรรมมิได้

๓. องค์กรอัยการกับการร้องขอความเป็นธรรม

องค์กรอัยการเป็นองค์กรที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่ให้พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เทียบธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้อถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง เมื่อพนักงานอัยการมีความเป็นอิสระในการสั่งคดีจึงเป็นหลักประกันในความชอบธรรม (Rule of Law) ของนักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม การที่พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่พิจารณาสั่งคดีโดยอิสระ ปราศจากการแทรกแซงทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรในคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา

^๕ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม*, ในนิติรัฐ นิติธรรม, เอกบุณย์ วงศ์สวัสดิ์กุล, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓, หน้า ๓๒๕-๓๒๗

เป็นการให้ความยุติธรรมเบื้องต้นแก่ผู้เสียหายและผู้ต้องหาในคดีอาญา เนื่องจากองค์การเป็นองค์กรสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม รักษาผลประโยชน์ของรัฐ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยมีภารกิจสำคัญหลากหลายไม่ว่าในฐานะที่เป็นนายแผ่นดินในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญาและคดีปกครอง การให้คำปรึกษา และการตรวจร่างสัญญาให้แก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การให้ความเป็นธรรมในคดีอาญาจึงเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญขององค์การ สำนักงานอัยการสูงสุดจึงเปิดโอกาสให้บุคคลในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา หรือบุคคลที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องไม่ได้รับความเป็นธรรมอาจยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการได้

ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา หรือบุคคลที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องที่เห็นว่าตนนั้นไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน หรือชั้นพนักงานอัยการเองก็ตามอาจยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อสำนักงานอัยการสูงสุดโดยตรง หรืออาจยื่นต่อหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ตรวจสอบ หรือช่วยเหลือการไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดีอาญานั้นก็ได้ การยื่นต่อหน่วยงานอื่นกล่าวได้ว่าเป็นการร้องขอความเป็นธรรมโดยอ้อม เพื่อให้หน่วยงานนั้น ๆ ส่งเรื่องร้องขอความเป็นธรรมมาให้สำนักงานอัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีที่มีการร้องขอความเป็นธรรมเพื่อให้ได้รับความชัดเจนและช่วยเหลือให้ได้รับความเป็นธรรม ทั้งนี้ การยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมโดยตรงต่อสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีอาญาอาจยื่นคำร้องในชั้นพนักงานอัยการ หรืออาจยื่นต่ออัยการสูงสุดก็ได้

๓.๑ บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการส่งคดีร้องขอความเป็นธรรม

เมื่อพนักงานอัยการได้รับเรื่องขอความเป็นธรรม บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการพิจารณาและมีความเห็นส่งคดีร้องขอความเป็นธรรมนั้น พนักงานอัยการยังคงใช้ดุลยพินิจตามหลักทั่วไปที่ให้อิสระแก่พนักงานอัยการตามมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓^๖ โดยพนักงานอัยการจะทำหน้าที่ในการพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากสำนวนการสอบสวนเป็นหลัก โดยหากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังบกพร่องและอาจมีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมและอาจให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา หรือบุคคลที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ พนักงานอัยการจะใช้อำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรืออาจสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถาม ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในลักษณะ ๒ เรื่องการสอบสวน และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๗ ข้อ ๔๙^๗ ข้อ ๕๖^๘ ข้อ ๖๖^๙ ข้อ ๖๘^{๑๐} และข้อ ๗๐^{๑๑}

^๖ มาตรา ๒๑ พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

^๗ ข้อ ๔๙ (การตรวจพิจารณาสำนวน)

“ในการพิจารณาสำนวน พนักงานอัยการต้องให้ความสำคัญกับสำนวนทุกประเภท ต้องพิจารณาและสั่งสอบสวนให้เสร็จสิ้นกระเสาะความ ด้วยความรอบคอบและรวดเร็ว แล้วจึงมีความเห็นและคำสั่ง”

๓.๒ การส่งคดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นพนักงานอัยการ

กรณีและผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความเห็นควรต้องพิจารณาข้อเท็จจริงตามคำร้องโดยการสอบคำให้การพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง หรือพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเอกสารที่ผู้ร้องอ้างเป็นพยาน เพื่อเป็นพยานหลักฐานในการส่งคดี พนักงานอัยการต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานหลักฐานมาให้ซักถาม เพื่อให้ได้ความแน่ชัดในการพิจารณาพยานหลักฐานรวมทั้งให้ความแน่ชัดว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ ทั้งนี้ ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ข้อ ๖๙^{๑๒} และข้อ ๗๐^{๑๓}

^{๑๒} ข้อ ๕๖ (หลักการทั่วไปในการตรวจพิจารณาสำนวน)

“พนักงานอัยการต้องตรวจความถูกต้องของสำนวนการสอบสวน และพิจารณาสำนวนโดยละเอียดรอบคอบ พนักงานอัยการต้องทำความเข้าใจในสำนวนการสอบสวน โดยมีรายละเอียดดังนี้ ...

(๒) การพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนว่าเป็นพยานหลักฐานซึ่งน่าพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือไม่”

^{๑๓} ข้อ ๖๖ (อำนาจสอบสวนเพิ่มเติมของพนักงานสอบสวน)

“เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว และมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องตามมาตรา ๑๔๐ มาตรา ๑๔๑ หรือมาตรา ๑๔๒ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาส่งไปพร้อมกับสำนวนยังพนักงานอัยการแล้ว พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมภายหลังได้อีก การที่จะสอบสวนเพิ่มเติมเกี่ยวกับคดีนั้นเป็นอำนาจของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๓ และในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อให้ความเห็นแย้งตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดก็ไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีดังกล่าวสอบสวนเพิ่มเติมได้อีกเช่นกัน”

^{๑๔} ข้อ ๖๘ (การแจ้งข้อหาเพิ่มเติมกรณีฟ้องให้ศาลเลือกโทษ)

“ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาฐานใดฐานหนึ่ง เช่น ลักทรัพย์หรือรับของโจร และในกรณีนั้น พนักงานอัยการเห็นว่าอาจฟ้องให้ศาลเลือกโทษผู้ต้องหาได้และพนักงานอัยการได้เลือกฟ้องดังกล่าวให้มีการแจ้งข้อหาตามนัยข้อ ๖๗ เสียก่อน”

^{๑๕} อ้างแล้ว

^{๑๖} ข้อ ๖๙ (การสอบสวนเพิ่มเติมก่อนมีความเห็นหรือคำสั่ง)

ก่อนมีความเห็นหรือคำสั่ง ให้พนักงานอัยการพิจารณาพยานหลักฐานในคดีให้มีความแน่ชัดเสียก่อนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ หากไม่แน่ชัดก็ให้สั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้ส่งพยานมาซักถามตามรูปคดี

ในคดีที่แม้จะมีคำรับสารภาพของผู้ต้องหาอยู่แล้วก็ตาม ก็ควรพิจารณาพยานหลักฐานให้แน่ชัดเสียก่อนตามนัยแห่งวรรคหนึ่ง

^{๑๗} ข้อ ๗๐ (การสั่งให้ส่งพยานมาเพื่อซักถาม)

“เมื่อผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีร้องขอต่อพนักงานอัยการว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวนก็ดี หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานให้การโดยไม่สมัครใจหรือให้การขัดต่อความจริงก็ดี หรือเมื่อมีเหตุอันที่เห็นสมควรและพนักงานอัยการเห็นว่าการซักถามพยานจะให้ความชัดแจ้งและรวดเร็วกว่าสอบสวนเพิ่มเติม ให้พนักงานอัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดมาให้ซักถามได้”

ในการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานอัยการจะใช้หลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๑^{๑๔} โดยจะแสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นพยานที่พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติม พยานของผู้ต้องหา หรือพยานอื่น ๆ การพิจารณาสิ่งคดีในชั้นอัยการ เมื่อเห็นว่าพยานหลักฐานจากการสอบสวนยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์จะสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๓^{๑๕} หากทำการสอบสวนเพิ่มเติมมาตามคำร้องขอความเป็นธรรมแล้ว การพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อมีความเห็นสิ่งคดี พนักงานอัยการต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายจากสำนวนการสอบสวน หากพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ความผิดผู้ต้องหาในศาลได้ พนักงานอัยการก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้อง โดยหากพนักงานอัยการเห็นว่าคำให้การผู้เสียหายหรือพยานหลักฐานต่างๆในสำนวนการสอบสวนไม่น่าเชื่อถือ ต้องระบุนเหตุผลอันสมควรที่สามารถหักล้างคำให้การของผู้เสียหายหรือพยานดังกล่าวได้ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๓ มาตรา ๒๑ และมาตรา ๒๒ และภารกิจและบทบาทของพนักงานอัยการ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ข้อ ๕^{๑๖} แต่หากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหา พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องผู้ต้องหาเพื่อให้พิสูจน์ความผิดในศาลต่อไป^{๑๗}

^{๑๔} มาตรา ๑๓๑ ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกร้องหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

^{๑๕} มาตรา ๑๔๓ เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตราก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องต่อไป

(๒) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งไม่ฟ้องในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป

(ข) วินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหา ปล่อยชั่วคราว ควบคุมไว้ หรือขอให้ศาลชั่ง แล้วแต่กรณี และจัดการหรือสั่งการให้เป็นไปตามนั้น

^{๑๖} ข้อ ๕ (ภารกิจและบทบาทของพนักงานอัยการ)

พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจักต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เท้าเทียมกันและเป็นธรรมกับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาของประชาชน

พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน เป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบ และค้นหาความจริงในคดีอาญา การควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

^{๑๗} หนังสือเวียนสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส ๐๐๐๗(ปฝ)/ว ๒๑๔ เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจการใช้ดุลยพินิจในการสั่งคดี ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๘

การพิจารณาสิ่งคดีที่มีผู้ร้องขอความเป็นธรรมในชั้นพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีนั้น ๆ จะเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาและมีคำสั่งในคำร้องขอความเป็นธรรม โดยอาจมีความเห็นและคำสั่ง ดังนี้

๑) สั่งยุติคำร้องขอความเป็นธรรม

กรณีคำร้องขอความเป็นธรรมของผู้ต้องหา หรือผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีอาญานั้น ไม่มีเหตุผลเพียงพอ ไม่มีพยานหลักฐานใหม่เพิ่มเติม หรือไม่มีประเด็นที่จะเปลี่ยนแปลงความเห็นของพนักงานอัยการได้ พนักงานอัยการจะสั่งยุติคำร้องขอความเป็นธรรม

๒) มีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม

กรณีคำร้องขอความเป็นธรรมของผู้ต้องหา หรือผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีอาญามีเหตุผลเพียงพอ หรือสำนวนการสอบสวนไม่แน่ชัดว่าผู้ต้องหากระทำความผิดหรือไม่ พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมให้ได้ความแน่ชัด ทั้งนี้ อาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๑,๑๔๓

เมื่อพนักงานอัยการได้มีคำสั่งในคดีที่มีผู้ร้องขอความเป็นธรรมแล้ว ไม่ว่าจะมิคำสั่งให้ยุติเรื่องร้องขอความเป็นธรรม หรือมีการสอบสวนเพิ่มเติมจนสิ้นกระแสความแล้วก็ตาม การออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในสำนวนคดีนั้น สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดให้พนักงานอัยการต้องปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ข้อ ๔๘^{๑๘} ดังนี้

ก) กรณีพนักงานอัยการเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ไม่ว่าจะผู้ต้องหาคนใดหรือไม่ว่าทุกข้อหาหรือบางข้อหา พนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีนั้นต้องเสนอความเห็นพร้อมสำนวนตามลำดับชั้นถึงอธิบดีอัยการเพื่อพิจารณาสั่ง ด้วยเหตุนี้ อำนาจในการสั่งไม่ฟ้องในคดีที่มีผู้ร้องขอความเป็นธรรม จึงเป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดีอัยการในการออกคำสั่ง

ข) กรณีพนักงานอัยการเห็นควรมีคำสั่งฟ้อง ให้สั่งฟ้องและดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลไปได้ แต่ต้องส่งคำร้องขอความเป็นธรรมสำเนาความเห็นและคำสั่งพร้อมสำนวนรายงานการสอบสวนเสนออธิบดีอัยการเพื่อทราบ เพื่อความโปร่งใสในการใช้ดุลพินิจพิจารณาตรวจสอบสั่งสำนวนคดีร้องขอความเป็นธรรม

^{๑๘} ข้อ ๔๘ (การสั่งคดีกรณีร้องขอความเป็นธรรม)

"คดีที่มีการร้องขอความเป็นธรรม ในกรณีที่จะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาทุกข้อหาหรือบางข้อหา ให้เสนอสำนวนพร้อมความเห็นตามลำดับชั้นถึงอธิบดีเพื่อพิจารณาสั่ง

กรณีที่มีคำสั่งฟ้อง ให้ดำเนินการให้ได้ตัวผู้ต้องหาเข้าฟ้องต่อศาล และให้รับทำบันทึกส่งคำร้องขอความเป็นธรรม สำเนาความเห็นและคำสั่งพร้อมทั้งสำนวนรายงานการสอบสวนเสนออธิบดีเพื่อทราบ

กรณีดังกล่าวในวรรคก่อน หากเป็นกรณีที่ต้องกลับความเห็นหรือกลับคำสั่งเดิม หรือต้องถอนฟ้อง ให้นำความในข้อ ๖ วรรคท้าย หรือข้อ ๑๒๘ มาใช้บังคับแล้วแต่กรณี"

การสังคดีของพนักงานอัยการในคดีร้องขอความเป็นธรรมจึงมีลักษณะเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจสังคดีภายในองค์กรอัยการ

๓.๓ การสังคดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นอัยการสูงสุด

การยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่ออัยการสูงสุด นอกจาก ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีมีสิทธิยื่นคำร้องในชั้นพนักงานอัยการแล้วยังมีสิทธิยื่นต่ออัยการสูงสุดโดยตรงก็ได้ เมื่ออัยการสูงสุดได้รับเรื่องร้องขอความเป็นธรรม อัยการสูงสุดจะส่งเรื่องให้สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรมซึ่งอยู่ภายใต้สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด^{๑๙} ที่เป็นหน่วยงานและอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินคดีร้องขอความเป็นธรรม ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามหนังสือร้องขอความเป็นธรรม โดยอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุดจะมีหน้าที่ตรวจสอบเรื่องการร้องขอความเป็นธรรมตามหนังสือของความเป็นธรรมตามระบบงานสารบรรณของสำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด ทั้งนี้ เมื่อสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรมได้รับรายงานการตรวจสอบข้อเท็จจริงครบถ้วนแล้ว นอกจากจะตรวจประเด็นในเรื่องขอความเป็นธรรมที่ผู้ร้องร้องขอความเป็นธรรมแล้ว ยังมีอำนาจตรวจความถูกต้องของคำสั่งของพนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีด้วย โดยวิเคราะห์เหตุผลและความเห็นคำสั่งของพนักงานอัยการทุกลำดับชั้น ตั้งแต่พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบสำนวน อัยการจังหวัดหรืออัยการพิเศษฝ่ายจนถึงอธิบดีอัยการ

หากอัยการสูงสุดหรือรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการแทนอัยการสูงสุดพบว่าพนักงานอัยการมีการสังคดีโดยฝ่าฝืนระเบียบของสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการหรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง อัยการสูงสุดหรือรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการแทนอัยการสูงสุดมีอำนาจ

^{๑๙} ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภายในสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ.๒๕๕๔ ข้อ ๗(๘) สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด มีอธิบดีอัยการเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ มีอำนาจและหน้าที่

(ก) รับผิดชอบในการเสนอความเห็นประกอบการพิจารณาสังคดีของอัยการสูงสุดเกี่ยวกับการขออนุญาตฟ้อง และการดำเนินคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุด การดำเนินคดีร้องขอความเป็นธรรม และการดำเนินคดีอื่นใดตามระเบียบว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุด

(ข) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(ค) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรม ๑ - ๒ มีอัยการพิเศษฝ่ายเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ มีอำนาจและหน้าที่

๑) รับผิดชอบการดำเนินคดีร้องขอความเป็นธรรมตามระเบียบว่าด้วยการนั้น

๒) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

สั่งให้ยื่นสำนวนให้พนักงานอัยการดำเนินการตามระเบียบให้ถูกต้องก่อนมีคำสั่งคดีก็ได้ อันเป็นการตรวจสอบและควบคุมภายในองค์กรอัยการ

แต่เนื่องจากการสั่งคดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นอัยการสูงสุดถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจชี้ขาด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา ๑๔๕ คำสั่งของอัยการสูงสุดย่อมเป็นที่สุด กรณีจึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติในการสั่งคดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นอัยการสูงสุดเพราะอัยการสูงสุดเป็นผู้ใช้อำนาจสั่งคดี จึงทำให้คดีเสร็จเด็ดขาด และไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเห็นชอบอีก จนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๕๔๐ อัยการสูงสุดในสมัยนั้น (ดร.คณิต ณ นคร) จึงแก้ไขปัญหาโดยมีคำสั่งให้คดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นอัยการสูงสุดทุกคดีให้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๓ และมาตรา ๑๔๕ เสียก่อน^{๒๐} กล่าวคือ คดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นอัยการสูงสุด พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบไม่ต้องเสนอสำนวนให้อัยการสูงสุดพิจารณาชี้ขาด แต่อัยการสูงสุดได้มีคำสั่งมอบหมายให้รองอัยการสูงสุดเป็นผู้รับผิดชอบแทนในเรื่องการสั่งคดีร้องขอความเป็นธรรมนั้น เพื่อให้คดีร้องขอความเป็นธรรมยังไม่เสร็จเด็ดขาด โดยหากรองอัยการสูงสุดที่ได้รับมอบหมายหรือปฏิบัติราชการแทนอัยการสูงสุดได้ออกคำสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องแล้ว ต้องส่งสำนวนไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นชอบก่อน ดังนั้น ในปัจจุบันหากกล่าวถึงการสั่งคดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นอัยการสูงสุด จึงอยู่ในอำนาจหน้าที่ของรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการแทนอัยการสูงสุดเป็นผู้พิจารณา เว้นแต่คดีร้องขอความเป็นธรรมนั้นจะเสนอตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเป็นการเฉพาะเรื่อง ทั้งนี้ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙^{๒๑} และมาตรา ๒๗^{๒๒} แห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและ

^{๒๐} คำสั่งสำนักงานอัยการสูงสุดที่ ๗๒/๒๕๔๐ เรื่อง ให้งดใช้ระเบียบและคำสั่งเป็นการชั่วคราว ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐

^{๒๑} มาตรา ๑๙ ในการใช้อำนาจหรือกระทำตามหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น ให้อัยการสูงสุดมีอำนาจทำคำสั่งเฉพาะเรื่อง หรือวางระเบียบไว้ ให้ พนักงานอัยการปฏิบัติกรได้
ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจของอัยการสูงสุด ถ้ากฎหมายมิได้กำหนดวิธีการมอบอำนาจไว้เป็นการเฉพาะ อัยการสูงสุดจะมอบอำนาจนั้นให้ รองอัยการสูงสุดหรืออธิบดีอัยการภาคก็ได้ ทั้งนี้ เว้นแต่อำนาจตามมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัตินี้ และมาตรา ๒๐ วรรคหก มาตรา ๑๔๓ และมาตรา ๑๔๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการมอบอำนาจตามวรรคสอง อัยการสูงสุดจะวางระเบียบให้ผู้รับมอบอำนาจต้องปฏิบัติด้วยก็ได้

^{๒๒} มาตรา ๒๗ ให้อัยการสูงสุดมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดนโยบายและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานอัยการสูงสุด ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเป็นไปตามเป้าหมาย แนวทาง และแผนการปฏิบัติราชการของสำนักงานอัยการสูงสุด

(๒) ควบคุมดูแล และรับผิดชอบในการบริหารราชการ ปฏิบัติราชการ และบริหารงานบุคคลของสำนักงานอัยการสูงสุด ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ แบบแผนและประเพณีปฏิบัติของทางราชการ

(๓) บริหารจัดการงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สิน และการพัสดุของสำนักงานอัยการสูงสุด ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการตามวรรคหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจมอบอำนาจให้รองอัยการสูงสุดหรือข้าราชการฝ่ายอัยการผู้หนึ่งผู้ใดโดยปฏิบัติหน้าที่แทนให้อัยการสูงสุดโดยความเห็นชอบของ ก.อ. มีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวกับการบริหารจัดการงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สิน และการพัสดุของสำนักงานอัยการสูงสุด ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม (๑) และ (๒) ให้อัยการสูงสุดมีอำนาจออก

พนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๓ ประกอบข้อ ๕ ของระเบียบคณะกรรมการอัยการว่าด้วยการรักษาราชการ
แทนการปฏิบัติราชการแทนและรักษาการในตำแหน่งพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๔

การพิจารณาสั่งคดีร้องขอความเป็นธรรมชั้นอัยการสูงสุด จึงแบ่งออกเป็น ดังนี้

๑) สั่งยุติคำร้องขอความเป็นธรรม

กรณีคำร้องขอความเป็นธรรมของผู้ต้องหา หรือผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
คดีอาญา ไม่มีเหตุผลไม่มีเหตุเปลี่ยนแปลงคำสั่งของพนักงานอัยการ เนื่องจากคำสั่งของพนักงานอัยการ
ถูกต้องและชอบด้วยเหตุผลตามข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และระเบียบของสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการ
ดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องแล้ว อัยการสูงสุดหรือรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติ
ราชการแทนอัยการสูงสุดจะสั่งยุติคำร้องขอความเป็นธรรม

๒) มีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม

กรณีคำร้องขอความเป็นธรรมของผู้ต้องหา หรือผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน
คดีอาญามีเหตุผลเพียงพอที่อาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งของพนักงานอัยการ หรือสำนวนการสอบสวนไม่แน่ชัดว่า
ผู้ต้องหากระทำความผิดหรือไม่ หรือเห็นว่าอาจมีพยานหลักฐานเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อความยุติธรรม
อัยการสูงสุดหรือรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการแทนอัยการสูงสุดอาจมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมให้ชัดเจน
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๑,๑๔๓

๓) มีคำสั่งไม่ฟ้อง

กรณีพบว่าการกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิด รองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการแทน
อัยการสูงสุดอาจมีคำสั่งไม่ฟ้อง และโดยทั่วไปคดีร้องขอความเป็นธรรมรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการ
แทนอัยการสูงสุดเป็นผู้ออกคำสั่ง และจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งเสนอผู้บัญชาการตำรวจ
แห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา ๑๔๕,๑๔๕/๑
และหากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแย้งคำสั่งของรองอัยการสูงสุดก็ต้องส่งสำนวน
พร้อมกับความเห็นที่แย้งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาดต่อไป

๔) มีคำสั่งถอนฟ้อง

แม้พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือ
จำเลย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดียังมีสิทธิยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการหรืออัยการ
สูงสุดได้ และพนักงานอัยการก็ยังมีอำนาจหน้าที่สั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมได้อีก
เพราะไม่มีบทบัญญัติใดห้ามมิให้พนักงานอัยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมภายหลังจากที่ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล
แล้ว ดังนั้น พนักงานอัยการหรือรองอัยการสูงสุดที่ปฏิบัติราชการแทนจึงมีอำนาจที่จะสั่งให้พนักงาน

ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งอันจำเป็นต่อการปฏิบัติราชการของสำนักงานอัยการสูงสุด ทั้งนี้ เทาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับ
ระเบียบ หรือประกาศที่ ก.อ. กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้

สอบสวนดำเนินการสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามคำร้องขอความเป็นธรรมได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด หรือมีคำสั่งไม่ฟ้อง^{๒๓}

กรณีเป็นที่ยุติว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดและเป็นคดีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว อัยการสูงสุดอาจมีคำสั่งให้ถอนฟ้องได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา ๑๔๕ แต่หากคำสั่งให้ถอนฟ้องไม่ใช่เป็นคำสั่งของอัยการสูงสุด ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี และหากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแย้งคำสั่งของรองอัยการสูงสุดก็ต้องส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาดต่อไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา ๑๔๕,๑๔๕/๑

๔. ปัญหาและอุปสรรค

แม้สำนักงานอัยการสูงสุดจะเปิดโอกาสให้บุคคลในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาหรือบุคคลที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมอาจยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมในชั้นพนักงานอัยการได้ตามหลักนิติธรรม แต่สภาพปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นพนักงานอัยการกลับพบว่า มีผู้ร้องขอความเป็นธรรมในชั้นพนักงานอัยการโดยไม่มี ความจำเป็นอยู่จำนวนมาก เป็นการสร้างภาระเพิ่มขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมของพนักงานอัยการจึงไม่สะดวกและรวดเร็วเท่าที่ควร สาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องมาจากผู้ร้องขอความเป็นธรรมไม่เชื่อถือการทำหน้าที่ของตำรวจและพนักงานสอบสวน และมีบางส่วนผู้ร้องขอความเป็นธรรมเองต้องการให้พนักงานอัยการสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อประวิงคดี หรือให้พนักงานอัยการสั่งคดีเป็นไปตามที่ผู้ร้องร้องขอความเป็นธรรมร้องขอ แต่ด้วยที่พนักงานอัยการรวมถึงอัยการสูงสุดไม่อาจปฏิเสธคำร้องขอความเป็นธรรมของผู้เสียหายได้ และไม่อาจจำกัดระยะเวลาของผู้ร้องขอความเป็นธรรมได้ จึงทำให้ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับในคดีอาญาพยายามใช้สิทธิยื่นเรื่องให้พนักงานอัยการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมในคำร้องขอความเป็นธรรมเกินความจำเป็น แม้ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ร้องขอความเป็นธรรมจำนวนหนึ่งจะยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมซ้ำในประเด็นที่พนักงานสอบสวนเคยสอบสวนมาแล้ว หรือยื่นคำร้องให้สอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นอื่นที่ไม่เกี่ยวกับคดี แต่หากพนักงานอัยการพิเคราะห์แล้วสำนวนการสอบสวนมีข้อเท็จจริงอื่นหรือพยานหลักฐานอื่นอันอาจให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ พนักงานอัยการย่อมไม่อาจปฏิเสธความยุติธรรมของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมได้ จึงต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติม และอาจก่อให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม เมื่องานในส่วนคำร้องขอความเป็นธรรมมีมากเกินความจำเป็นยังส่งผลให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการลดลงไปโดยปริยาย และส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมโดยรวมด้วย

^{๒๓} หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส ๐๐๐๗(ปผ)/ว ๑๖๕ เรื่อง ทารือข้อขัดข้องในการดำเนินคดีอาญา ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗

แม้สำนักงานอัยการสูงสุดได้พยายามแก้ไขปัญหาโดยกำหนดนโยบายว่าหากเป็นประเด็นที่ผู้ร้องขอความเป็นธรรมเคยขอความเป็นธรรมและพนักงานอัยการได้พิจารณาตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ข้อ ๔๘ ไปแล้ว ให้เสนอรายงานความเห็นการสั่งคดีพร้อมสำเนาเอกสารที่เกี่ยวข้องให้อัยการสูงสุดพิจารณาภายใน ๒๐ วัน^{๒๔} อันเป็นการเพิ่มความรวดเร็วในการสั่งคดีของอัยการสูงสุด แต่ปัจจุบันยังไม่อาจแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในความรวดเร็วในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้เป็นที่น่าพอใจแก่ประชาชน เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาก็อาจยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมให้พนักงานอัยการหรืออัยการสูงสุดสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๓(๒) ประกอบกับระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ ข้อ ๔๘ วรรคท้าย โดยไม่มีกำหนดระยะเวลาและไม่จำกัดประเด็นจนกว่าคดีถึงที่สุด แม้พนักงานอัยการจะได้ออกคำสั่งฟ้องหรือยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้วก็ตาม^{๒๕} ทำให้พนักงานอัยการไม่อาจสั่งคดีไปได้โดยรวดเร็ว และก่อให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมชั้นพนักงานอัยการ

นอกจากนี้ หากผู้ร้องขอความเป็นธรรมเห็นว่า การพิจารณาความเห็นคำสั่งของพนักงานอัยการไม่เป็นที่น่าพอใจ หรือพนักงานอัยการไม่สอบสวนพยานเพิ่มเติมตามที่ผู้ร้องขอความเป็นธรรมเสนอ แม้ว่าจะเป็นการขอความเป็นธรรมเกินความจำเป็นก็ตาม ผู้ร้องขอความเป็นธรรมมักใช้สิทธิร้องขอความเป็นธรรมต่ออัยการสูงสุดต่อไปอีก ทั้ง ๆ ที่ได้เคยร้องขอความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีแล้วก็ตาม ทำให้อัยการสูงสุดต้องเรียกสำนวนจากพนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีนั้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงอีกครั้งหนึ่ง และต้องตรวจสอบดุลยพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีนั้นอีกด้วย จึงเป็นการสร้างภาระและแรงกดดันในการสั่งคดีแก่พนักงานอัยการผู้มีอำนาจดำเนินคดีนั้นด้วย

๕. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การสั่งคดีของพนักงานอัยการนอกจากมีความเป็นอิสระตามหลักนิติธรรมที่รัฐธรรมนูญรับรองแล้ว การพิจารณาสั่งคดีโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมก็เป็นหลักนิติธรรมของพนักงานอัยการเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ การสั่งคดีของพนักงานอัยการกรณีร้องขอความเป็นธรรมควรมีการแก้ไขเพื่อให้มีมาตรฐานและประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังนี้

๑. เมื่อคำนึงถึงภารกิจและบทบาทของพนักงานอัยการตามกฎหมายแล้ว แม้พนักงานอัยการมีภารกิจเป็นจำนวนมาก แต่พนักงานอัยการยังคงต้องมีอิสระในการใช้ดุลยพินิจในการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดี จึงไม่ควรกำหนดให้อัยการต้องสั่งคดีทันทีโดยไม่พิจารณาตรวจสอบข้อเท็จจริงของทั้งสองฝ่าย และขณะเดียวกันการที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาใช้สิทธิยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการในประเด็นเดิมที่เคยร้องขอความเป็นธรรม หรือร้องขอความเป็นธรรมที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นในคดีเพื่อประวิงคดี หรือสร้างแรงกดดันทางสังคมหรือสื่อมวลชนให้พนักงานอัยการสั่งคดีตาม

^{๒๔} หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส ๐๐๔๔(กท)/ว ๓๕๔ เรื่อง การรายงานคดีกรณีร้องขอความเป็นธรรม ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

^{๒๕} หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส ๐๐๐๗(ปม)/ ว ๑๖๕ ,อ้างแล้ว

กระแสนิยม พนักงานอัยการต้องกล้าใช้ดุลยพินิจสั่งคดีไปทางใดทางหนึ่งโดยยึดหลักความถูกต้องชอบธรรม เพราะการสั่งคดีของพนักงานอัยการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสุจริต ความถูกต้อง เทียงธรรม และมีเหตุผลตามหลักกฎหมายและระเบียบของสำนักงานอัยการสูงสุด ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๑^{๒๖} และมาตรา ๒๒^{๒๗} ย่อมได้รับความคุ้มครอง และเป็นเกราะคุ้มกันการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ

๒. ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมของไทย เป็นการแบ่งแยกอำนาจสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกันเด็ดขาด โดยพนักงานอัยการเป็นเพียงผู้พิจารณาสั่งฟ้องผู้ต้องหา และดำเนินคดีในชั้นพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น ทำให้บทบาทของพนักงานอัยการในกระบวนการยุติธรรมไทยไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวน เว้นแต่ กฎหมายพิเศษเฉพาะ เช่น คดีความผิดนอกราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐ และการสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๒ ที่ให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่เข้าร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ เมื่อการพิจารณาสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการมีข้อสงสัย หรือผู้ร้องขอความเป็นธรรมยื่นคำร้องในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคดีที่พนักงานสอบสวนยังไม่ได้สอบสวน เพื่อให้การดำเนินคดีในชั้นศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย พนักงานอัยการจึงต้องมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติม ทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความล่าช้า การแก้ไขปัญหาที่แท้จริงจึงจำเป็นที่พนักงานอัยการต้องทราบข้อเท็จจริงในคดีมาตั้งแต่เริ่มต้นการสอบสวน จึงสมควรให้พนักงานอัยการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ทุกคดี เพื่อให้สำนวนการสอบสวนมีมาตรฐานที่ถูกต้องชัดเจน และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ทั้งยังเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕๘ง.(๒)^{๒๘} เรื่องการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม และเชื่อว่าจะทำให้คดีร้องขอความเป็นธรรมในชั้นพนักงานอัยการมีจำนวนลดลง ลดภาระแก่กระบวนการยุติธรรม ทำให้ไม่ล่าช้าเกินความจำเป็น สร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ทั้งยังทำให้พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีได้โดยรอบคอบ รวดเร็ว และถูกต้องตามหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม

๓. ปัญหาในเรื่องการร้องขอความเป็นธรรมต่อพนักงานอัยการ แม้การที่ผู้ต้องหาร้องขอความเป็นธรรมจะเป็นการให้สิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งพนักงานอัยการสามารถให้ความเป็นธรรมโดยการสั่ง

^{๒๖} มาตรา ๒๑ พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

^{๒๗} มาตรา ๒๒ ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๒๑ ซึ่งได้แสดงเหตุอันสมควรประกอบแล้วย่อมได้รับความคุ้มครอง

^{๒๘} (๒) ปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม กำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ชัดเจนเพื่อมิให้เกิดข้อขัดข้อง ความ และสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งกำหนดให้การสอบสวนต้องใช้ประโยชน์จากนิติวิทยาศาสตร์ และจัดให้มีบริการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มากกว่าหนึ่งหน่วยงานที่มีอิสระจากกันเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีทางเลือก

ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม โดยรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดตามที่ต้องการกล่าวอ้าง อันอาจเป็นพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๑ และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๔๗ แต่ในทางปฏิบัติกลับเป็นช่องว่างที่ผู้ต้องหาบางคนได้ใช้สิทธิร้องขอความเป็นธรรมเวียนซ้ำซาก โดยมีเจตนาประวิงคดีให้ล่าช้าจนทำให้คดีขาดอายุความ ทั้งการที่ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องมา ยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมด้วยตนเองทำให้เกิดการหลบหนีไม่สามารถติดตามตัวมาฟ้องคดีได้ จึงเห็นว่า ควรมีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๔๗ ข้อ ๔๘ โดยกำหนดแนวการปฏิบัติของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการร้องขอความเป็นธรรม ดังนี้

๑) พนักงานอัยการจะไม่รับคำร้องขอความเป็นธรรมของผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาที่ไม่ให้ ข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี หรือมีลักษณะเป็นการยื่นคำร้องซ้ำซาก เวียนเวียน อันมีลักษณะประวิงคดี

๒) ในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่ได้ถูกคุมขัง ผู้ต้องหาที่ประสงค์จะยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่อ พนักงานอัยการจะต้องมาแสดงตนต่อพนักงานอัยการในขณะที่ยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมด้วยในลักษณะ เดียวกันกับการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาของจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๙๘

บรรณานุกรม

ชาญชัย โชติเวทธารัง,ระบบการจัดการความรู้เพื่องานร้องขอความเป็นธรรม, วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการความรู้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, กันยายน ๒๕๕๔

วรเจตน์ ภาคีรัตน์, **หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม**, ในนิติรัฐ นิติธรรม, เอกบุณญ วงศ์สวัสดิ์กุล. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓

สมเกียรติวันทะนะ, (๒๕๕๑).“ประชาธิปไตยและการปกครองโดยกฎหมาย (Democracy and the rule of law)”, วารสารสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, ๓๔(๒)

สำรวจหลักนิติธรรมของไทย ผ่านดัชนี WJP Rule Of Law, KanteeraPurivikrai | Aug ๕, ๒๐๑๙

Report of the Secretary-General on the Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies, S/๒๐๐๔/๖๑๖, <http://www.un.org/en/ruleoflaw/>

